

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у відділі теорії держави і права Інституту держави і права ім. В. М. Корещького НАН України.

Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, Заслужений юрист України
ОНИЩЕНКО Наталія Миколаївна,
Інститут держави і права
ім. В. М. Корещького НАН України,
завідувач відділу теорії держави і права.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
КОВАЛЬСЬКИЙ Віктор Семенович,
видавнича організація «Юрінком Інтер»,
президент, шеф-редактор загальнонаціональної
правової газети «Юридичний вісник України»;

кандидат юридичних наук, доцент
КОВАЛЬЧУК Олександр Михайлович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
в. о. завідувача кафедри теорії права і держави.

Захист відбудеться « 3 » листопада 2015 р. о 17³⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.236.03 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук в Інституті держави і права ім. В. М. Корещького НАН України за адресою: 01601, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Інституту держави і права ім. В. М. Корещького НАН України за адресою: 01601, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

Автореферат розісланий « 29 » квітня 2015 року.

В. о. вченого секретаря
спеціалізованої вченої ради - Н. М. Пархоменко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Проблеми сутності і значення правової культури належать до актуальних проблем сучасної юриспруденції. Від рівня правової освіченості та правової культури суспільства залежать перспективи розвитку правової системи та демократичної держави. Нині Україна перебуває на етапі трансформаційних змін, утім недостатньо системно впроваджуються реформи, які суспільство не готове сприймати. Інформаційна ситуація сьогодні відзначається рухливістю й динамізмом, що загалом відбиває зміни й еволюцію всіх сфер суспільно-правового життя. За таких умов актуалізується роль засобів масової інформації (далі – ЗМІ), соціального інституту освіти й виховання суспільства, що формує громадську думку та правову культуру суспільства. Від засобів масової інформації залежить, на підставі яких цінностей формується правова культура українського суспільства. Розвиток інформаційного правового простору сьогодні неможливий без відповідного рівня правової культури журналістів.

Актуальність теми дослідження пов'язана з необхідністю глибокого й усебічного вивчення сутності та ознак правової культури журналістів у сучасному інформаційно-правовому просторі, рівнем правової культури журналістів в Україні та станом її дослідження в науковій літературі. Специфіка професійної діяльності, підвищене почуття обов'язку перед державою і суспільством, наявність особливої системи цінностей, традицій та інші чинники сприяли виділенню журналістів в окрему професійну групу, яка формує правові та моральні цінності суспільства, а це, в свою чергу, залежить від особистих якостей журналістів, їхньої компетентності та рівня правової культури.

Актуальність наукового дослідження правової культури журналістів обумовлена тим, що їхня професійна діяльність регламентована системою нормативно-правових актів, в обов'язки журналістів входить не лише дотримання ними самими правових норм, а й те, що вони є суб'єктами формування правової культури суспільства. Для досягнення цієї мети журналістам необхідно не лише знати і сприймати, а й розуміти дію правових норм, ставитися до права як до цінності, що безпосередньо пов'язано з їхньою правовою культурою. Крім того, на відміну від загальнотеоретичних досліджень правової культури суспільства в цілому й окремих соціальних груп правова культура такої професійної групи, як журналісти, досі не вивчалася.

Проблеми правової культури досліджували як українські, так і зарубіжні вчені. Теоретичним джерелом досліджень правової культури стали праці С. С. Алексєєва, В. В. Головченка, О. П. Білого, В. С. Ковальського, О. М. Ковальчука, М. І. Козюбри, В. В. Копейчикова, О. М. Костенка, В. М. Кудрявцева, Б. П. Кузьменка, О. А. Лукашової, В. С. Медведєва, О. Г. Мурашина, О. Є. Ма-нохи, Є. В. Назаренко, В. С. Нерсисянца, П. М. Оніщенко, А. М. Селіванова та інших.

Безпосередньо проблеми змісту та структури правової культури досліджували О. В. Аграновська, Г. І. Балюк, П. А. Бура, В. А. Бурмистров, О. А. Зорченко, В. І. Камінська, М. М. Кейзеров, О. М. Костенко, А. Ф. Крижанівський, О. Л. Львова, Л. О. Макаренко, О. А. Мешук, В. Н. Рукавишников, В. П. Савьников, А. П. Семітко, Р. А. Сербин, С. Р. Станік, Л. К. Суворов, В. В. Черней, Л. С. Явич та інші.

Теоретико-методологічний аналіз філософсько-правових проблем, пов'язаних з правовою культурою, здійснений у працях таких учених-філософів, як Ю. Я. Баскін, І. В. Бичко, А. В. Гарних, О. І. Гвоздік, О. Г. Данільян, Ю. Г. Єршов, К. К. Жоль, А. А. Козловський, М. М. Костицький, Л. В. Кравченко, В. К. Ларіонова, В. М. Ляшенко, С. І. Максимов, І. П. Малинова, І. Ф. Надольний, М. І. Панов, Л. В. Петрова, Ю. І. Римаренко, В. М. Свінцицький, С. С. Сливка, Б. Ф. Чміль, В. В. Шкода та інші.

Явище правового нігілізму та шляхи його подолання досліджувались у працях О. В. Волошенюка, В. П. Гоймана, М. І. Матузова, В. О. Туманова та інших. Проблеми правової культури були предметом дослідження таких зарубіжних вчених, як Е. Бланкенберг, Д. Блек, П. Вормолд, Дж. Джонсон, К. Хострап, М. Лауренс, М. Фрідман, Г. Шейберг та інші.

Публікації у вітчизняній науковій літературі свідчать про те, що вивчалися проблеми правової культури представників різних професійних груп: підприємців (О. А. Мешук), учасників виборчого процесу (Р. В. Каламаж і В. М. Співак), бібліотечних працівників (І. П. Коваленко), працівників місцевих органів виконавчої влади (Г. С. Хаварівська), офіцерського складу Збройних сил України (С. М. Скуріхін), студентської молоді (Є. І. Федик, О. С. Дьоміна, Н. І. Коваленко) та інших. Питанням взаємодії журналістики та правової культури суспільства присвячена дисертація з політології зарубіжної вченої О. В. Третьякової, а також публікації вітчизняної вченої в галузі соціальних комунікацій І. П. Коваленко, яка вивчала проблему формування правової культури тележурналістів. Крім того, вивчення правової культури журналістів обумовлене підвищенням уваги в українській юридичній науці до інформаційного права та тенденцією виокремлення останнього як комплексної галузі права в системі права України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження здійснено відповідно до програми науково-дослідної діяльності Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України і є складовою наукових тем відділу теорії держави і права: «Принципи рівності у праві: теорія та практика» (номер державної реєстрації 0112U007119), «Правова ідеологія як чинник розвитку демократичного суспільства» (номер державної реєстрації 0114U003870).

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є визначення сутності та ознак правової культури журналістів, виокремлення шляхів її удосконалення.

Для досягнення мети дослідження було визначено такі основні задачі:

проаналізувати історію виникнення та розвитку правової культури як явища;

визначити поняття, структуру та роль правової культури;

з'ясувати значення правової культури як ідеологічної складової правової системи;

розкрити комунікативну сутність правової культури як явища соціальної дійсності;

з'ясувати поняття і характерні ознаки правової культури журналістів;

виокремити функції правової культури журналістів;

визначити шляхи та засоби вдосконалення рівня правової культури журналістів;

з'ясувати значення правової культури журналістів як засобу забезпечення свободи слова та права на інформацію;

визначити основні напрями впливу засобів масової інформації на правову культуру суспільства.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері формування та реалізації правової культури.

Предметом дослідження є права культура журналістів, її сутність, ознаки, функції, шляхи та засоби вдосконалення.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є сукупність методологічних підходів, методів, прийомів та принципів наукового пізнання.

З метою досягнення повноти, обґрунтованості, всебічного дослідження використано такі методологічні підходи: історичний, логічний, ціннісний (аксіологічний), гуманістичний, комплексний та системно-функціональний. Історичний підхід допоміг проаналізувати історію розвитку феномену правової культури в різні історичні епохи. Ціннісний (аксіологічний) підхід забезпечив осмислення цінності правової культури у співвіднесенні із загальнолюдськими цінностями (благами), якими визначаються норми і цілі поведінки людей у суспільстві. Застосування гуманістичного підходу дало можливість дослідити правову культуру особи як найвищої соціальної цінності, визначити роль правової культури журналістів у механізмі забезпечення свободи слова та права на інформацію. Комплексний підхід зумовив дослідження правової культури як багатогранного явища, дав можливість дослідити її властивості як цілого та її різноманітні складові. Системно-функціональний підхід допоміг дослідити правову культуру як ідеологічну складову правової системи, а також функції правової культури журналістів.

У процесі теоретичного дослідження застосовувалися філософсько-світоглядні, загальнонаукові та спеціальні методи. У роботі використовувалися такі загальні методи мислення, як аналіз і синтез, дедукція, індукція й аналогія, порівняння та протиставлення у систематизації емпіричного матеріалу й отриманні власних теоретичних результатів для досягнення поставленої мети. Застосування філософсько-світоглядних методів дало змогу дослідити загальні засади правової освіти журналістів, їхню правову

соціалізацію, сутність їхнього професійного обов'язку, розглянути закономірності та особливості їхньої професійної діяльності. Зокрема, використовувалися принципи детермінізму, об'єктивності, єдності та протилежності. У процесі дослідження були застосовані й загальнонаукові методи: порівняльно-правовий – при зіставленні національного права з міжнародним правом; спостереження та описання – при визначенні ознак правової культури журналістів; логічний – при формулюванні дефініції «правова культура журналістів»; системний, структурний та функціональний методи – при дослідженні структури та функцій правової культури журналістів; методи тлумачення (герменевтики) права – при з'ясуванні змісту правових норм, які регулюють професійну діяльність журналістів. Спеціальні методи дали змогу проаналізувати нормативно-правові акти, які є правовою основою діяльності журналістів, та визначити їх правовий статус. Конкретно-соціологічні методи (опитування, анкетування, інтерв'ю, збирання статистичних даних) забезпечили аналіз стану правової культури журналістів, а завдяки використанню методу узагальнених показників визначено шляхи й методи удосконалення рівня правової культури журналістів.

Наукова повизна одержаних результатів полягає в тому, що дана дисертаційна робота є одним із перших комплексних теоретико-правових досліджень у сучасній вітчизняній юридичній науці, в межах якого здійснено спробу визначення теоретико-правових аспектів правової культури журналістів.

За результатами дисертаційного дослідження:

уперше:

запропоновано авторське визначення поняття правової культури журналістів як сукупності правових знань, правових цінностей, правових навичок, що є відображенням правової освіти (як процесу) та правової освіченості (як результату) й необхідною складовою сумлінного виконання професійних обов'язків;

з'ясовано характерні ознаки правової культури журналістів, яка є складовою їхньої професійної культури, а саме: проявом правової активності журналіста; складовою в механізмі реалізації його права на інформацію та свободу слова; засобом утвердження правових і демократичних цінностей у суспільстві; однією із умов об'єктивного інформування про діяльність законодавчої, судової та виконавчої влади різних рівнів; однією з умов формування правової культури суспільства; способом формування громадської думки та громадської позиції особи; превентивним засобом уникнення деструктивного впливу на особу, однією з умов ефективності та безпеки професійної діяльності журналістів;

обґрунтовано необхідність розробки та запровадження Концепції удосконалення рівня правової культури журналістів; прийняття Закону України «Про правовий статус засобів масової інформації та журналістів», у якому буде визначено права, свободи та обов'язки журналістів, встановлено

відповідальність за порушення законодавства про перешкоджання їх професійній діяльності;

удосконалено положення щодо:

комунікативної сутності правової культури як явища соціальної та правової дійсності з огляду на те, що правові знання: а) завжди ґрунтуються на певній правовій інформації; б) об'єктивуються в процесі комунікації, надання (або отримання) правової інформації та в конкретній діяльності; в) сприяють формуванню ціннісних орієнтирів, обумовлених оцінюванням правових знань щодо їх значущості для конкретного індивіда у відповідних життєвих ситуаціях; г) впливають на правову поведінку особи у процесі її життєдіяльності;

значення правової культури, яка є ідеологічною складовою правової системи, якісною характеристикою та рівнем досконалості, ідеологічним підґрунтям формування правової системи;

шляхів підвищення рівня правової культури журналістів (удосконалення законодавства, що регулює професійну діяльність журналістів відповідно до європейських стандартів; оптимізація системи і структури правової освіти студентів-журналістів; урізноманітнення форм правової освіти журналістів) та засобів підвищення рівня правової культури журналістів (внесення до навчальних планів факультетів журналістики дисципліни «Правова журналістика»; введення нової суміжної спеціальності – юрист-журналіст, запровадження системи безкоштовних юридичних консультацій для журналістів, випуск спеціалізованої довідкової юридичної літератури для журналістів; державна підтримка громадських організацій, які надають юридичну допомогу журналістам; створення системи підвищення кваліфікації та атестації журналістів з правових питань, які працюють у сфері правової журналістики);

значення правової культури журналістів як засобу забезпечення свободи слова та права на інформацію, яке полягає в тому, що високий рівень правової культури журналістів є одним із чинників забезпечення їх ефективної професійної діяльності, щодо об'єктивного правового інформування суспільства і недопущення деструктивного впливу на особу;

необхідності запровадження посади інформаційного омбудсмена – уповноваженого з інформаційних прав людини, який забезпечить контроль за дотриманням інформаційних прав громадян;

ролі правової культури журналістів як чинника формування правової культури суспільства, що полягає у тому, що засоби масової інформації є засобом правової соціалізації особи, інформаційно-правової освіти суспільства та правового виховання;

набули подальшого розвитку положення щодо:

сутності, структури і ролі правової культури як різновиду загальної культури суспільства, системи правових знань та цінностей, що відображають рівень правового розвитку суспільства і формуються на основі

духовних цінностей, правових звичаїв, правових знань, принципів верховенства права і справедливості;

історії виникнення та розвитку знань про правову культуру, які відображають філософські, релігійні та правові джерела, в яких осмислено сутність держави і права, прав, свобод і обов'язків людини, механізмів регулювання взаємовідносин у суспільстві, в результаті чого правова культура визначає особливості сучасної соціально-правової дійсності та перспективу розвитку державно-правових явищ;

функцій правової культури журналістів (пізнавально-правоосвітня, ціннісно-нормативна, правоорієнтаційна, комунікативна, правосоціалізаційна, попереджувальна, ідеологічно-виховна, прогностична);

визначення основних напрямів впливу засобів масової інформації на правову культуру суспільства, серед яких: а) правова освіта – сприйняття правової інформації, що формує правове мислення та правовий світогляд особи; б) правова пропаганда, що забезпечує формування переконаності особи в необхідності дотримання правових норм; в) правове виховання, що формує позитивне ставлення до права та правомірну поведінку.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані в дисертації висновки і пропозиції можуть бути використані: в науковій сфері – для подальших теоретичних розробок сутності правової культури, а також поглибленого дослідження особливостей професійної правової культури журналістів; у правотворчій сфері – для удосконалення законодавства, що регулює професійну діяльність журналістів; у правозастосовчій сфері – для вирішення проблем правової культури суспільства; в учбовій сфері – у процесі вивчення навчальних дисциплін «Теорія держави і права», «Проблеми теорії держави і права», для підготовки навчальних програм із дисципліни «Правова журналістика» в навчальних закладах на факультеті журналістики (Акти впровадження: Лист Міністерства юстиції України щодо розгляду пропозицій за результатами дисертаційного дослідження від 23 лютого 2015 р. № 10.2-26/443; Лист Народного депутата України, члена Комітету Верховної Ради з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин, І. М. Суслівної щодо розгляду пропозицій за результатами дисертаційного дослідження від 18 лютого 2015 р. № 133-393).

Апробація результатів дисертації. Основні положення й висновки дисертації обговорювалися на засіданні відділу теорії держави і права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького. Окремі положення і результати дослідження доповідалися та обговорювалися на: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Особливості розвитку правової держави в умовах активізації євроінтеграційних процесів: проблеми теорії і практики» (м. Київ, 18 лютого 2010 р.; тези опубліковано). I Міжнародній науковій конференції «Національні та міжнародні стандарти сучасного державотворення: тенденції та перспективи розвитку» (м. Київ, 24 лютого 2011 р.; тези опубліковано); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Розвиток юридичної науки, правотворчості та правозастосування в період незалеж-

ності України» (м. Київ, 12 травня 2011 р.; тези опубліковано); Міжнародній науковій конференції «Становлення держави та права в умовах глобалізації: теоретичний та практичний аспект» (м. Київ, 24 лютого 2012 р.; тези опубліковано); Міжнародній науковій конференції «Європейська юридична освіта і наука» (м. Ужгород, 12–14 жовтня 2012 р.; тези опубліковано); Міжнародній науковій конференції «Одинадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 22–24 листопада 2012 р.; тези опубліковано); Всеукраїнській науково-практичній конференції до Дня науки «Проблеми та перспективи розвитку юридичної науки та освіти в Україні» (м. Київ, 17 травня 2012 р.; тези опубліковано); Міжнародній науково-практичній конференції професорсько-викладацького складу «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 16–17 травня 2013 р.; тези опубліковано); V Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми правової системи України» (м. Київ, 28 листопада 2013 р.; тези опубліковано); Всеукраїнській науково-практичній конференції до Дня науки «Становлення та розвиток юридичної освіти в Національному авіаційному університеті» (м. Київ, 16 травня 2013 р.; тези опубліковано); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Людина, суспільство, держава: правовий вимір у сучасному світі» (м. Київ, 27 лютого 2014 р.; тези опубліковано); Всеукраїнській науково-практичній конференції до Дня науки «Тенденції розвитку юридичної науки в XXI столітті» (м. Київ, 22 травня 2014 р.; тези опубліковано); Міжнародній науково-практичній конференції «Права та свободи людини і громадянина: механізм їх реалізації та захисту» (м. Братислава, Словачька Республіка, 19–20 вересня 2014 р.; тези опубліковано).

Публікації. Основні положення дисертації знайшли відображення в 22 публікаціях, з яких: 7 статей опубліковано в наукових фахових виданнях України з юридичних наук, 1 стаття – в зарубіжному виданні з юридичних наук, 1 стаття – у збірнику наукових праць, 13 – тези доповідей на міжнародних та всеукраїнських конференціях.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, які поділені на 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 209 сторінок, список використаних джерел містить 213 найменувань на 20 сторінках, 2 додатки – на 2 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У Вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено зв'язок науковими програмами, планами, темами; мету та задачі, об'єкт і предмет дослідження, методи дослідження, її наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про апробацію і публікацію основних положень дослідження, його структуру та обсяг.

Розділ 1 «Комунікативна сутність правової культури як явища соціальної дійсності» складається з трьох підрозділів і присвячений теоретичному аналізу концептуальних підходів до категорії «правова культура», історичним аспектам її формування й розвитку, характеристиці правової культури як ідеологічної складової правової системи.

У підрозділі 1.1 *«Історія виникнення та розвитку явища правової культури»* зазначено, що історія формування правової культури має глибинні витoki й відображає інтелектуальні джерела: філософські, правові, релігійні, в яких осмислено сутність держави і права, прав, свобод, законних інтересів і обов'язків людини, механізмів регулювання взаємовідносин у суспільстві, крім того, визначається сутність того, що відбувається в соціально-політичній і юридичній сферах, та перспектива розвитку державно-правових явищ. У даному підрозділі дисертації виклад наукового матеріалу здійснено відповідно до періодизації людської цивілізації. Праці видатних учених зробили вагомий внесок у розвиток історико-правової думки про правову культуру як явища соціальної дійсності, визначили такі категорії, як свобода, право, справедливість, їх роль у соціальних відносинах, формували засади механізму суспільного розвитку на основі права і моральності, свободи й відповідальності, загальносуспільних та індивідуальних інтересів тощо.

У підрозділі 1.2 *«Поняття, структура та роль правової культури»* виокремлено проблемні, дискусійні питання в розумінні поняття «правова культура», здійснено загальнотеоретичний аналіз різних підходів до розуміння її сутності та структури, визначено роль правової культури в сучасних умовах. Передусім розглянуто філософський, соціологічний, аксіологічний, комунікативний та антропологічний підходи. На основі аналізу існуючих понять правової культури запропоноване уточнене визначення цього поняття: *правова культура* — це різновид загальної культури суспільства, система правових знань і цінностей, що відповідають рівню правового розвитку суспільства та формуються на основі духовних цінностей, правових звичаїв, правових знань і принципів верховенства права і справедливості. На підставі вивчення та аналізу наукових поглядів вчених-юристів визначено структуру правової культури суспільства та особи. Зауважено, що актуалізація ролі правової культури відбувається в умовах, коли змінюються соціальні цінності, умови діяльності та норми поведінки людей, що вимагає ефективного нормативно-правового упорядкування процесів суспільного розвитку. Розв'язання цього завдання можливе за умови підвищення ролі правової культури особи і суспільства, посилення впливу її цінностей з метою урегулювання суспільних відносин. Правова культура сприяє правовій розвиненості особи, позитивному характеру її правової діяльності, адекватній оцінці правової дійсності та забезпеченню захисту прав людини.

У підрозділі 1.3 *«Правова культура як ідеологічна складова правової системи»* вивчено значення правової культури як ідеологічної складової

правової системи. Зазначено, що серед нормативної, інституційної, функціональної та комунікативної підсистем функціонування правової системи важливе місце посідає ідеологічна підсистема, яка включає праворозуміння кожної людини, її правосвідомість і правову культуру, можливість оцінити правове буття і вибрати варіант правової поведінки. Підкреслено, що недосконалість української правової ідеології нівелює вітчизняний правовий простір, зводить нанівець правову культуру суспільства, призводить до втрати правових і духовних цінностей і, як наслідок, породжує слабкість правової системи. У цьому контексті недостатньо розв'язаною є проблема формування правової культури та правової ідеології українського суспільства з огляду на те, що це довготривалий і складний процес, у якому мають значення правові знання, правовий досвід, юридична практика та правова реальність. Доведено, правова культура є ідеологічною складовою правової системи, її якісною характеристикою та рівнем досконалості, ідеологічним підґрунтям формування правової системи.

Розділ 2 «Поняття і функції правової культури журналістів» складається з трьох підрозділів. У ньому розкрито поняття та риси правової культури журналістів; обґрунтовано категорію «правова культура журналістів», її характерні ознаки; виокремлено і здійснено аналіз функцій правової культури журналістів та можливі шляхи й засоби удосконалення рівня їхньої правової культури.

У підрозділі 2.1 *«Поняття та характерні ознаки правової культури журналістів»* визначено, що правова культура журналістів — це сукупність правових знань, правових цінностей, правових навичок, що є відображенням правової освіти (як процесу) та правової освіченості (як результату) і необхідною складовою сумлінного виконання професійних обов'язків. Зазначено, що структура правової культури журналіста складається з таких складових: а) правова освіченість (інформованість) журналістів, що передбачає знання змісту правових норм; б) позитивне ставлення до права, переконаність у його соціальній корисності та цінності; в) професійна діяльність, що здійснюється відповідно до норм права. Вказано значення правової культури журналістів, яке полягає у тому, що професія журналіста як фахівця, який формує сирійняття права, внаслідок його професійних дій, вимагає у самих журналістів наявності високого рівня правової свідомості та правової культури, а також моральних якостей і моральних цінностей. Виокремлено характерні ознаки правової культури журналістів та визначені форми прояву правової активності журналістів: сумлінна службова діяльність, участь в обговоренні законопроектів, проведення журналістських розслідувань, видання юридичної літератури і періодичних юридичних видань, здійснення правової освіти суспільства.

У підрозділі 2.2 *«Функції правової культури журналістів»* на підставі вивчення та аналізу загальнотеоретичних функцій правової культури здійснено характеристику функцій правової культури журналістів. Зокрема, виокремлено такі: пізнавально-правоосвітню, ціннісно-нормативну,

правоорієнтаційну, комунікативну, попереджувальну, правосоціалізаційну, прогностичну, ідеологічно-виховну. Зазначено, що функції правової культури журналістів визначають принципи їхньої правової поведінки, спрямовані на утвердження соціально-правових цінностей, розвиток демократії, зміцнення законності і правопорядку в суспільстві. Правова культура журналістів має забезпечити гармонійний і прогресивний розвиток суспільства й окремих осіб, збереження духовних цінностей у галузі права та їх засвоєння майбутніми поколіннями, запобігання проявам правовому нігілізму.

У підрозділі 2.3 «*Шляхи та засоби вдосконалення рівня правової культури журналістів*» визначені основні шляхи й засоби вдосконалення рівня правової культури журналістів. Зазначено, що в сучасних умовах на журналістів покладається завдання здійснення діалогу та співпраці громадян, суспільства і держави, вони є інструментом обговорення питань суспільного значення і найважливішим ресурсом підтримки громадських ініціатив, здатних об'єднувати, консолідувати суспільство, стимулювати громадянську і правову активність населення. Наведені результати соціологічного дослідження (анкетування) щодо стану правової культури журналістів, в результаті чого запропоновано розробити і реалізувати Концепцію вдосконалення рівня правової культури журналістів, що передбачає такі основні шляхи: оптимізація системи і структури правової освіти майбутніх журналістів; урізноманітнення форм правової освіти журналістів; удосконалення законодавства про діяльність журналістів згідно з європейськими стандартами; прийняття Закону України «Про правовий статус засобів масової інформації та журналістів» тощо. До основних засобів удосконалення рівня правової культури журналістів віднесено: наукове, методичне та організаційне забезпечення навчально-виховного процесу майбутніх журналістів; розроблення сучасних програм правової освіти журналістів; створення недержавних фондів підтримки правового навчання журналістів; забезпечення журналістів необхідною нормативною та іншою правовою інформацією (текстами законів, кодексів, інших нормативно-правових актів, науково-практичними коментарями тощо); організація ступеневої системи правової підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації журналістських кадрів тощо.

Розділ 3 «*Правова культура журналістів як чинник формування правової культури суспільства*» складається з трьох підрозділів і включає з'ясування ролі правової культури журналістів у формуванні правової культури суспільства.

У підрозділі 3.1 «*Правова культура журналістів в умовах трансформації економічних та політичних відносин*» розглянуто роль правової культури в умовах змін, що відбулися в соціально-політичних та економічних сферах в Україні. Зазначено, що правова культура повинна впливати на стабільність економічних та політичних процесів українського суспільства, забезпечення законності та правопорядку в зазначених сферах. Зауважено, що ЗМІ є засобом політичної комунікації між владою і суспільством, активними учасниками політичної та економічної боротьби між

різними партіями, економічними кланами та громадськими організаціями, що має суперечливий та деструктивний характер, призводячи не до інтеграції суспільства, а до протистояння різних сил, інформаційних війн та конфліктів. Зроблено висновок про те, що суттєвою необхідністю є оволодіння журналістами правовими знаннями й уміннями керуватись та застосовувати правові норми в економічних і політичних відносинах, а правова культура журналістів має стати складовою економічних та політичних відносин суспільства.

У підрозділі 3.2 «*Правова культура журналістів як засіб забезпечення свободи слова та права на інформацію*» зазначено, що ефективна інформаційна політика повинна сприяти розв'язанню таких актуальних проблем: зміцнення української державності, вдосконалення системи державного управління, боротьба з корупцією, розв'язання проблем місцевого самоврядування. Вказано, що у сучасному інформаційному суспільстві позитивним є те, що новітні інформаційні технології надають можливість оперативного доступу до інформації про діяльність органів державної влади. Взаємодія влади і суспільства базується на механізмах зв'язку з громадськістю та надання інформаційних послуг населенню засобами масової інформації, а також на механізмі публічного вираження суспільної думки. Для становлення в Україні реального відкритого громадянського суспільства необхідним є розв'язання проблеми вільного доступу громадян і суспільних організацій до об'єктивної інформації через ЗМІ, завдяки чому відбувається формування громадської думки, правової і соціальної свідомості і поведінки. Зазначено, що основними засадами професійної діяльності журналістів мають стати: реалізація свободи слова та права на інформацію, що визначені чинним законодавством України і міжнародними стандартами, повага до гідності людини, її прав та свобод, об'єктивне правове інформування суспільства, недопущення деструктивного впливу на особу.

У підрозділі 3.3 «*Основні напрями впливу засобів масової інформації на правову культуру суспільства*» розкривається зміст і характеристика напрямів правового впливу засобів масової інформації на правову культуру суспільства. Зазначено, що у сучасному українському суспільстві в епоху політичних, економічних та правових трансформацій наявні тенденції, пов'язані з різким падінням поваги до права, його цінності й навіть зневагою до багатьох правових положень та настанов. Як відомо, право впливає на правову свідомість та поведінку людей, і, відповідно, має сприяти прогресивним змінам в суспільстві. Всі суперечливі та трагічні події, що відбуваються сьогодні у суспільстві, є результатом нерозвиненого правового світогляду, правової свідомості та правової культури представників як державних і громадських інституцій, так і громадян. Сучасні засоби масової інформації набули великої сили і впливу, оскільки вони формують образ і сприйняття сучасної правової дійсності і права, повинні забезпечувати реалізацію основних напрямів впливу на правову культуру суспільства, серед яких: інформаційно-правова освіта, правове виховання, правова пропаганда.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення й нове розв'язання наукового завдання, яке полягає в визначенні сутності, характерних ознак та функцій правової культури журналістів. Розв'язання поставлених завдань дало змогу визначити теоретико-правові аспекти правової культури журналістів та запропонувати можливі шляхи вдосконалення рівня їх правової культури.

Отримані в процесі дослідження результати дають підстави сформулювати такі висновки:

1. Історія виникнення та розвитку правової культури як явища має глибинні витoki і відображає інтелектуальні джерела: філософські, правові, релігійні, в яких осмислено сутність держави і права, прав, свобод і обов'язків людини, механізмів регулювання взаємовідносин у суспільстві, в результаті чого правова культура визначає особливості сучасної соціально-правової дійсності та перспективу розвитку державно-правових явищ. Здійснено періодизацію формування правової культури суспільства відповідно до періодизації людської цивілізації, що дало змогу хронологічно відобразити динаміку розвитку правової культури як явища соціальної дійсності.

2. На основі застосування аксіологічного, філософського, діяльнісного, соціологічного, комунікативного та антропологічного підходів до визначення категорії «правова культура», визначено, що правова культура – це різновид загальної культури суспільства, система правових знань і цінностей, що відповідають рівню правового розвитку суспільства та формуються на основі духовних цінностей, правових звичаїв, правових знань і принципів. Правова культура відображає соціальну цінність права, правовий прогрес, забезпечує реалізацію гуманістичних принципів справедливості, свободи й гуманізму, утвердження людини як вищої соціальної цінності, захист її честі й гідності, а також гарантованість державою, міжнародними інституціями захисту прав і свобод, законних інтересів громадян.

3. Правова культура є ідеологічною складовою правової системи, що впливає на правосвідомість, право, правовідносини, законність і правопорядок, правотворчу, правозастосовну та інші види правової діяльності; її якісною характеристикою та рівнем досконалості, ідеологічним підґрунтям формування правової системи; показником сформованості правової ідеології, що здійснює прогнозування розвитку права і правової системи.

4. Комунікативна сутність правової культури як явища соціальної дійсності в тому, що правові знання: а) завжди ґрунтуються на певній правовій інформації; б) сприяють формуванню ціннісних орієнтирів, обумовлених оцінкою знань щодо їх значущості для конкретного індивіда у відповідних життєвих ситуаціях; в) об'єктивуються в процесі комунікації, надання (або отримання) правової інформації та конкретної діяльності; г) впливають на правову поведінку особи у тій чи іншій життєвій ситуації.

5. Правова культура журналістів – це сукупність правових знань, правових цінностей, правових навичок, що є відображенням правової освіти (як процесу) та правової освіченості (як результату) і необхідною складовою сумлінного виконання професійних обов'язків. Структура правової культури журналіста: правова освіченість (інформованість), знання змісту правових норм; повага до права та діяльність, що відповідає нормам права. З'ясовано характерні ознаки правової культури журналістів, яка є складовою їхньої професійної культури; а саме: проявом правової активності журналіста; складовою в механізмі реалізації його права на інформацію та свободу слова; засобом утвердження правових і демократичних цінностей у суспільстві; однією із умов об'єктивного інформування про діяльність законодавчої, судової та виконавчої влади; однією з умов формування правової культури суспільства; способом формування громадської думки та громадської позиції особи; превентивним засобом уникнення деструктивного впливу на особу, однією з умов ефективності та безпеки професійної діяльності журналістів.

6. Функціями правової культури журналістів є такі: пізнавально-правосвітня (має пізнавальний та інформаційний характер, забезпечує високий або необхідний рівень правових знань журналістів); ціннісно-нормативна (забезпечує формування системи правових цінностей і правового світогляду журналістів, яка включає їх права та обов'язки); правоорієнтаційна (дає змогу журналістам правильно орієнтуватися у нормативно-правовому просторі й діяти згідно з законодавством); комунікативна (покликана забезпечити правову комунікацію під час виконання професійних обов'язків, якісного надання правової інформації населенню); попереджувальна (забезпечує запобігання вчиненню правопорушень журналістом); правосоціалізаційна (забезпечує процес включення журналіста в систему правовідносин суспільства на основі засвоєння всієї правової культури суспільства, заміну правомірної поведінки за примусом на правомірну поведінку за особистісними переконаннями); прогностична (у результаті якої журналісти можуть прогнозувати розвиток чинного законодавства в юридичній сфері, правових інститутів у державі); ідеологічно-виховна (забезпечує виховання поваги у журналіста до права, формує його правосвідомість та стиль правомірної поведінки).

7. З метою підвищення рівня правової культури журналістів пропонується розробити та реалізувати Концепцію вдосконалення рівня правової культури журналістів, що передбачає такі основні шляхи: оптимізація системи і структури правової освіти майбутніх журналістів; урізноманітнення форм правової освіти журналістів; удосконалення законодавства про діяльність журналістів згідно з європейськими стандартами; прийняття Закону України «Про правовий статус засобів масової інформації та журналістів», у якому буде визначено права, свободи та обов'язки журналістів, а також встановлено відповідальність за порушення законодавства про перешкоджання їх професійній діяльності; державна підтримка громадських організацій, які надають юридичну допомогу журналістам; створення системи підвищення

кваліфікації та атестації журналістів з правових питань; введення нової суміжної спеціальності – юрист-журналіст. До основних засобів удосконалення рівня правової культури журналістів належать: наукове, методичне та організаційне забезпечення навчально-виховного процесу майбутніх журналістів; розроблення сучасних програм правової освіти журналістів; створення недержавних фондів підтримки правового навчання журналістів; забезпечення журналістів необхідною нормативною та іншою правовою інформацією (текстами законів, кодексів, інших нормативно-правових актів, науково-практичними коментарями тощо); організація ступеневої системи правової підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації журналістських кадрів тощо.

8. Правова культура журналістів є засобом забезпечення права на свободу слова та доступу до інформації з огляду на те, що високий рівень правової культури журналістів є одним із чинників забезпечення їх ефективної професійної діяльності, що забезпечить об'єктивне правове інформування суспільства і недопущення деструктивного впливу на особу. Пропонується запровадження посади інформаційного омбудсмена – уповноваженого з інформаційних прав людини, який забезпечить контроль за дотриманням інформаційних прав громадян.

9. Основні напрями впливу засобів масової інформації на правову культуру суспільства: а) інформаційно-правова освіта, що формує правове мислення та правовий світогляд особи, зокрема, забезпечення правового всеобучу спільно з місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, заснування друкованих засобів масової інформації юридичного спрямування з метою всебічного висвітлення інформації з питань діяльності органів державної влади, створення в мережі Інтернет безкоштовних правових баз даних, електронних правових бібліотек, електронних правових журналів, проведення Інтернет-конференцій з актуальних проблем правознавства, популяризація віртуальних правових книжкових магазинів; б) правове виховання, що формує позитивне ставлення до права та правомірну поведінку, здійснюється через систематичний правовий вплив на особу, вироблення її орієнтації на соціально-активну правомірну поведінку, зокрема, проведення всеукраїнських оглядів-конкурсів на краще висвітлення правової проблематики видавництвами, видавничими організаціями, друкованими засобами масової інформації юридичного спрямування; в) правова пропаганда, що забезпечує формування переконаності особи в необхідності дотримання правових норм та зміцненні позитивних правових установок, зокрема, створення циклу постійних освітніх радіо- і телепередач правового спрямування, залучення до виступів у засобах масової інформації вчених, спеціалістів та фахівців різних галузей права, роз'яснення юристами-практиками чинного законодавства через збільшення рубрик правової тематики у друкованих виданнях.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Статті у закордонних та вітчизняних фахових виданнях:

1. Макеева О. М. Правова культура працівників мас-медіа / О. М. Макеева // Держава і право : зб. наук. праць. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2012. – Вип. 57. – С. 66–71. – (Серія: «Юридичні і політичні науки»).

2. Макеева О. М. Теоретико-методологічні засади формування правової та професійної культури майбутніх юристів / О. М. Макеева // Наукові праці Національного авіаційного університету : зб. наук. праць. – К. : НАУ, 2012. – № 3 (24). – С. 149–153. – (Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»).

3. Макеева О. М. Правова культура як елемент правової системи / О. М. Макеева // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 4. – С. 64–67.

4. Макеева О. М. Цінність правової культури журналістів в забезпеченні свободи слова та права на інформацію / О. М. Макеева // Свобода, рівність та гідність особи в правовій теорії та юридичній практиці : Альманах права. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2013. – Вип. 4. – С. 370–378.

5. Макеева О. М. Правова культура та культура: співвідношення категорій / О. М. Макеева // Держава і право : зб. наук. праць. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2013. – Вип. 57. – С. 33–38. – (Серія: «Юридичні і політичні науки»).

6. Макеева Е. Н. Правовая культура работников масс-медиа как условие формирования правового информационного общества / Е. Н. Макеева // *Leges si viata* : Международный правовой журнал «Закон и жизнь» (Молдова). – 2013. – № 12. – С. 46–49.

7. Макеева О. М. Роль засобів масової інформації у формуванні правового світогляду та правової культури суспільства / О. М. Макеева // Правовий світогляд: людина і право : Альманах права. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2014. – Вип. 5. – С. 238–243.

8. Макеева О. М. Суцільні характеристики функцій правової культури журналістів / О. М. Макеева // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Вип. 6–1. – С. 45–48. – (Серія: «Юридичні науки»).

Інші публікації, тези та матеріали виступів на наукових конференціях:

9. Макеева О. М. Актуальні проблеми формування правової культури суспільства як визначального чинника становлення правової держави в Україні / О. М. Макеева // Історико-теоретичні засади державотворення і правотворення в Україні : зб. наук. праць / [за заг. ред. І. Л. Бородіна]. – К. : Вектор, 2014. – С. 103–117.

10. Макеева О. М. Актуальні проблеми формування правової культури суспільства як визначального чинника становлення правової держави в

Україні в умовах активізації євроінтеграційних процесів / О. М. Макеєва // Особливості розвитку правової держави в умовах активізації євроінтеграційних процесів: проблеми теорії і практики: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 18 лютого 2010 р.). – К.: Ун-т «Україна», 2010. – С. 56–57.

11. Макеєва О. М. Проблеми формування правової культури в умовах становлення української держави / О. М. Макеєва // Національні та міжнародні стандарти сучасного державотворення: тенденції та перспективи розвитку: матеріали I Міжнар. наук. конф. (м. Київ, 24 лютого 2011 р.). – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2011. – С. 58–60.

12. Проблеми формування правової культури неповнолітніх в умовах становлення української держави / О. М. Макеєва // Розвиток юридичної науки, правотворчості та правозастосування в період незалежності України: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 12 травня 2011 р.). – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2011. – С. 24–25.

13. Макеєва О. М. Правова культура суспільства в умовах глобалізації / О. М. Макеєва // Стаювання держави та права в умовах глобалізації: теоретичний та практичний аспект: матеріали II Міжнар. наук. конф. (м. Київ, 24 лютого 2012 р.). – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2012. – С. 63–64.

14. Формування правової свідомості та правової культури студентів-юристів / О. М. Макеєва // Проблеми та перспективи розвитку юридичної науки та освіти в Україні: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. до Дня науки (м. Київ, 17 травня 2012 р.). – К.: Омега-Д, 2012. – С. 58–60.

15. Макеєва О. М. Рівні правової культури / О. М. Макеєва // Актуальні проблеми юридичної науки: Одинадцять осінніх юридичних читань: зб. тез Міжнар. наук. конф.: у 4 ч. (м. Хмельницький, 22–24 листопада 2012 р.). – Хмельницький: Вид-во Хмельницького ун-ту управління та права, 2012. – Ч. 1. – С. 75–77.

16. Макеєва О. М. Вплив засобів масової інформації на правову культуру особи / О. М. Макеєва // Європейська юридична освіта і наука: зб. наук. праць Міжнар. наук.-практ. конф. / редкол.: Ю. Л. Бошицький, Ф. Г. Ващук, О. В. Чернецька, О. М. Ващук. – К.: Ліра-К, 2012. – С. 41–43.

17. Макеєва О. М. До питання про функції правової культури працівників мас-медіа / О. М. Макеєва // Правове життя сучасної України: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 16–17 травня 2013 р., Одеса / відп. за вип. В. М. Дьомін. – Одеса: Фенікс, 2013. – С. 101–103.

18. Макеєва О. М. Поняття правової культури у правовій науці / О. М. Макеєва // Становлення та розвиток юридичної освіти в Національному авіаційному університеті: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. до Дня науки (м. Київ, 16 травня 2013 р.). – К.: Компютерпрес, 2013. – С. 26–28.

19. Макеєва О. М. Правова культура як ідеологічна складова правової системи / О. М. Макеєва // Сучасні проблеми правової системи України: зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф. / редкол.: Ю. С. Шемшученко, Ю. Л. Бошицький, О. В. Чернецька, М. О. Дей, С. І. Бевз. – К.: Кондор-Видавництво, 2013. – С. 24–26.

20. Макеєва О. М. Правова культура працівників мас-медіа як інституту взаємодії держави та суспільства / О. М. Макеєва // Людина, суспільство, держава: правовий вимір в сучасному світі: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 27 лютого 2014 р.). – К.: Видавець ТОВ МП ЛЕСЯ, 2014. – С. 89–91.

21. Макеєва О. М. Правова журналістика як напрям юридичної освіти і науки / О. М. Макеєва // Тенденції розвитку юридичної науки в XXI столітті: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. до Дня науки (м. Київ, 22 травня 2014 р.). – К.: Видавець ТОВ МП ЛЕСЯ, 2014. – С. 27–29.

22. Макеєва О. М. Правова культура працівників мас-медіа в контексті реалізації прав та свобод людини і громадянина / О. М. Макеєва // Права та свободи людини і громадянина: механізм їх реалізації та захисту: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Братислава, Словачька Республіка, 19–20 вересня 2014 р.). – Братислава: Панєвропейська висока школа, 2014. – С. 73–76.

Макеєва О. М. Правова культура журналістів (теоретико-правові аспекти). – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. – Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Київ, 2015.

Дисертаційне дослідження присвячене комплексному аналізу теоретико-правових аспектів правової культури журналістів. У роботі визначено концептуальні підходи до визначення поняття «правова культура», історію становлення та розвитку правової культури. Її структуру та роль у суспільному житті. З'ясовано значення правової культури як ідеологічної складової правової системи. Визначено поняття «правова культура журналістів» як сукупності правових знань, правових цінностей, правових навичок, що є відображенням правової освіти (як процесу) та правової освіченості (як результату) і необхідною складовою сумлінного виконання професійних обов'язків. Виокремлено структуру правової культури журналістів, характерні ознаки та функції правової культури журналістів, окреслені шляхи та засоби її удосконалення. Досліджено правову культуру журналістів як чинника формування правової культури суспільства, з'ясовано значення правової культури журналістів як засобу забезпечення свободи слова та права на інформацію, визначено основні напрями впливу засобів масової інформації на правову культуру суспільства.

Ключові слова: правова культура, журналісти, засоби масової інформації, правова культура журналістів, функції правової культури журналістів, правова культура суспільства, шляхи удосконалення правової культури журналістів.

Макеева Е. П. Правовая культура журналистов (теоретико-правовые аспекты). – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 – теория и история государства и права; история политических и правовых учений. – Институт государства и права им. В. М. Корецкого НАН Украины, Киев, 2015.

Диссертационное исследование посвящено комплексному анализу теоретико-правовых аспектов правовой культуры журналистов. В работе определены концептуальные подходы к определению понятия «правовая культура» и ее структуре. Исследованы исторические этапы становления и развития правовой культуры, которые отражают интеллектуальные источники: философские, правовые, религиозные, направленные на осмысление государства и права, прав, свобод, законных интересов и обязанностей человека, механизмов регулирования взаимоотношений в обществе, определение сущности процессов социально-правовой действительности и перспективу развития государственно-правовых явлений. Выяснена роль правовой культуры как идеологической составляющей правовой системы, которая является качественной характеристикой правовой системы, уровня ее совершенства и источником правовой идеологии, показателем сформированности правовой идеологии, осуществляет прогнозирование и направления развития права и правовой системы.

Определено понятие «правовой культуры журналистов» как совокупности правовых знаний, правовых ценностей, правовых навыков, которая является отражением правового образования (как процесса) и правовой образованности (как результата) и составляющей частью добросовестного выполнения профессиональных обязанностей. Выделены характерные признаки правовой культуры журналистов, которая является составляющей их профессиональной культуры: проявлением правовой активности журналиста; средством утверждения правовых и демократических ценностей в обществе; одним из условий объективного информирования о деятельности органов государственной власти; составляющей в механизме реализации права на информацию и свободу слова; одним из условий формирования правовой культуры общества; способом формирования общественного мнения и гражданской позиции; превентивным средством избежания деструктивного воздействия на человека, а также указано, что уровень правовой культуры журналистов является одним из условий эффективности и безопасности их профессиональной деятельности. Определены функции правовой культуры журналистов: познавательно-правообразовательная, ценностно-нормативная, правоориентировочная, коммуникативная, правосоциализаторская, предупредительная, идеологически-воспитательная, прогностическая. Указаны пути и средства совершенствования правовой культуры журналистов, чем обоснована необходимость разработки и введения Концепции совершенствования уровня правовой культуры журналистов; принятие Закона Украины «О правовом статусе средств массовой информации и

журналистов», в котором будут определены права, свободы и обязанности журналистов, кроме того, установлена ответственность за нарушение законодательства о преследствии их профессиональной деятельности.

Исследована правовая культура журналистов как фактор формирования правовой культуры общества, что заключается в том, что средства массовой информации являются средством правовой социализации личности, информационно-правового образования общества и правового воспитания, что будет способствовать развитию демократического правового государства в Украине. Доказано, что правовая культура журналистов является средством обеспечения права на свободу слова и доступа к информации. Предложено введение должности информационного омбудсмена – уполномоченного по информационным правам человека, который обеспечит контроль за соблюдением информационных прав граждан. Определены основные направления влияния средств массовой информации на правовую культуру общества среди которых: а) правовое образование – восприятие правовой информации, формирует правовое мышление и правовое мировоззрение человека; б) правовая пропаганда, обеспечивающая формирование убежденности человека в необходимости соблюдения правовых норм; в) правовое воспитание, формирует положительное отношение к праву и правомерное поведение.

Ключевые слова: правовая культура, журналисты, средства массовой информации, правовая культура журналистов, функции правовой культуры журналистов, правовая культура общества, пути совершенствования правовой культуры журналистов.

Makeieva O. M. Corporate culture journalists (theory and legal aspects). – On rights for a manuscript.

The thesis for the scientific degree of the Candidate of Law on the specialty 12.00.01 – theory and history of state and law; history of political and legal studies. – Institute of State and Law of named after V. M. Koretsky of National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, 2015.

The thesis is devoted to the investigation of complex analysis of theoretical and legal aspects of legal culture of journalists. Conceptual approaches to the definition of “legal culture” and its structure have been determined in the work. Historical stages of formation and development of legal culture that reflect intellectual sources: philosophical, legal, religious aimed at comprehension of state and law, rights, liberties, legal interests and obligations of a person, response mechanism of relationships in the society, definition of processes’ essence of social and legal reality and the prospect of development of national and legal phenomena have been investigated. The role of the legal culture as an ideological element of legal system which is considered to be a quality characteristic of the legal system, the level of its perfection and the source of legal ideology carrying out scientific prognostication and development of law and legal system has been found out.

The concept “legal culture of journalists” known as a set of legal knowledge, legal values, legal skills which reflects legal education (as a process) and legal

learning (as result) and is an integral part of professional duties being carried out in good faith has been defined. Characteristic features of legal culture of journalists, which is a variety of their professional culture; means of confirmation of legal democratic values in society; one of the ways of communication with governmental authorities; means of realization of the right to information and freedom of speech; one of the conditions to form legal culture in society; means of forming of both public opinion and stand; preventive methods to avoid destructive influence on a person; a level of legal culture that is one of the conditions of efficiency and security of their professional activities, have been pointed out. Functions of legal culture of journalists: informative and educational, legally-oriented, communicative, legally-socialized, preventive, ideologically- educational and prognostic have been defined. Methods and means of improvement of journalists' legal culture have been pointed out. They reasoned by the necessity to put into operation Conception of improvement of the level of legal culture of journalists; adoption of the Law of Ukraine "On legal status of mass media and journalists", their rights, freedoms and obligations. Moreover, liability for violation of law on protection of their professional activities have been assigned

Legal culture of journalists as a factor of forming of legal culture in society has been investigated. Mass media is known to be the institution of legal socialization of personality, information and legal education of society that will favor the development of democratic and legal state in Ukraine. Legal culture of journalists proves to be the way of securing of right to freedom of speech and access to information. The position of informational ombudsman – the authorized representative on informational rights of citizens has been proposed. The main directions of mass media influence on legal culture of the society: a) legal education – legal information understanding that forms legal thought and world outlook of a person; b) legal propaganda, securing of formation of person's assurance to follow legal norms; c) legal training, forms positive attitude to law and legitimate behavior have been defined.

Key words: legal culture, journalists, mass media, legal culture of journalists, functions of legal culture of journalists, legal culture of society, ways of improvement of journalists' legal culture.

Підписано до друку 26.05.2015 р.

Формат 60 × 84/16. Обл.-вид. арк. 0,9. Друк на різнографі.

Наклад 100 прим. Зам. № 8/05-2015.

Видавничий центр Інституту держави і права
ім. В. М. Корещького НАН України. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції

ДК № 2552/28 від 04.04.2003 р.